

ről, edzettségéről, büszkeségről s általában a magyar értékek rendjéről. A *Jellen: forradalma és a tudomány útjai* c. V. és VI. részek kevesebb anyagot ölelve föl ugyanazon szellemben s ugyanavval a módszerrel fejezik be a néplélektani rajzok terjedelmes és végig kötetlen egymásutánban folyó sorát.

Dékány Istvánnak a föntiekben tartalmilag vázolt könyve, mint a magyarság lelki jellemzésére szóló idézetek catalogue raisonné-ja roppant gazdag gyűjtemény, de épen azért tömörségénél, sőt tömörségénél fogva — bár élvezetes és tanulságos — nem könnyű olvasmány még az irodalmilag valóban művelt olvasóra nézve sem. Főjellemvonása az, hogy a sok gondolat, mely benne föl van dolgozva, egyben sokszorosan gondolatébresztő szerephez jut. Annyiban van nevelői értéke is, mert a szerző hite és meggyőződése szerint az egész gyűjtemény sok problémát nyújtó természeténél fogva sokakat e témák fölötti gondolkodásra fog sarkallni, másrészt a gondolatmenet során gyöngysorba fűzött idézetek és jeles mondások appreciálása révén irodalmunk közvetlen és bő tanulmányozására is ösztönöz.

Fejtegetéseit, illetőleg beszámolóját a néplélektani szempontok szerint csoportosított klasszikus megállapításokról lezárván, a szerző azt az óhaját fejezi ki, vajha világosan látná az olvasó, mi volt a cél és mi nem. Könyvét első kísérletnek szeretné tekinteni arra nézve, hogy a rendkívül szétszórt anyagot egyelőre összehozza s megéreztesse a szétterített tarka idézetanyagból, hogy van az idézetekben figyelemreméltó mag, amely további vizsgálatot érdemel. Könyve nem tanrendszer akar lenni, hanem serkentés a további vizsgálódásra. Nem ridegen leszögezett tételeket ad, hanem rajzokat, műnatiüröket, melyek körvonalaikkal megsejtetik a gazdagon ömlő lelki élet arcát. Az egész kép igazsága lényegesebb, mint az apró részletek kicirkalmazottsága.

Ennek a szintézisnek a megoldása tehát a főcél, melyre a könyv egész tartalmával serkenteni akar. S ebben rejlik nemcsak lélektani, hanem pedagógiai érdekessége és jelentősége is.

Gyulai Ágost.

Pauler Ákos: Bevezetés a filozófiába. IV. kiad. (Minerva-könyvtár 100.) Budapest, 1943. 8-r., 300 l.

Nietzsche hangsúlyozta, de az ember mindenkor létfontosságú igazságának érezte, hogy híd az állat és a magasabbrendű ember között. Lelki életünk hajtóereje az ösztönökből áll, és ezek az ösztönök úgy 70—80 %-ban azonosak az állat ösztöneivel. Az ösztön-mellett azonban van az emberben egy ismeretlen valami, leginkább szellemnek nevezhető, és hatása többek között abban áll, hogy az ösztönkielégülést az őseredeti síkokról kerülő utakon magasabb síkokra vonja, amiért a mélylélektan megfogalmazza: »szublimálja«. A tiszta ösztön a pillanatnyi kielégülésre irányul, nem lépi túl a mulandó dolgok körét. Egyik ősi ösztöne pl. embernek és majomnak egyaránt a kapaszkodás (Hermann, Szondi). A kis majom anyja szőrzetébe kapaszkodik, abban egészen eltűnik, alig különböztethető meg az anyaállattól. Ez a kapaszkodási ösztön az embernél legmagasabb formájában végtelenre-törekvéssé lehet, lelki belekapaszkodássá Istenbe és az örökvaltozatlan igazságba.

Több mint másfélezer esztendővel ezelőtt élt az a bölcselő, aki először tette tudatosan és rendszeresen az örök igazságot, valamint az igazságba való belekapaszkodás, az igazság megismerő birtoklása útján Istenhez és a boldogsághoz való eljutás gondolatát filozófiája középpontjává. Ez a bölcselő,

Szent Ágoston, a gyermekkorán, az anyának hívó légköréből materialista, majd kételkedő, azután platonista lett, és így találta meg az utat ahhoz az igazsághoz, amelynek ismerete az örökkévalóságot jelenti. Napjainkban illetőleg a közelmúlt évtizedeiben ugyanazt a szellemi utat járta meg a nagy magyar bölcselet, Pauler Ákos is.

Három korszakra lehet felosztanunk Pauler tudományos fejlődését. Az első periódusban — néhány kezdő munkájának skolasztikus iránya után — a pozitívizmusnak filozófiaellenes terhét cipelte vállán. De már ekkor folytonos revízió alá veszi régebbi gondolatait, küzd az igazságért. A második korszakot »Bevezetés a filozófiába« c. főműve jelzi, 1920-ban. E munkájában már a logikai és értékelméleti objektívizmus és abszolutizmus álláspontjához jut el. Tehát már felismeri és vallja az igazság abszolút és örökvaltozatlan fennállását. Ugyanekkor a metafizikában a pluralizmus mellett foglal állást.

Az igazságra építi, annak mivoltára és természetére Pauler a maga bölcséletét. Szellemi fejlődésének és átalakulásainak útja mindvégig meglepő és mély párhuzamot mutat Szent Ágoston útjával. A három logikai alapelv — az azonosság, összefüggés és osztályozás elvei — adják rendszerének mindenemű egységét és architektonikáját, mert ezek minden logikai struktúra gyökerei. Felosztásaiban, a problémák és megoldások terén egyaránt a logikai alapelvek irányítják. Mindenütt megfeleléseket keres és talál hozzájuk. Innen ered páratlanul erős szerkezetű rendszerében a folyton ismétlődő hármas tagoltság. Az igazság fogalma a kulcs és megoldás az etika és az esztétikai területén is. A jó és a szép szintén nem egyebek az igazság sajátos megjelenéseinél. Egyetlen egy területe van a bölcseletnek olyan, amelyet Pauler meg sem kísérel mindenestől az igazságra visszavezetni, és ez a létezés, a reális valóság. A metafizika éppen ezért némileg meg is bontja filozófiai fejlődésének e második szakaszában rendszerének egységét. A létezést ekkor még Pauler felfogásában mély szakadék és idegenség választja el az értékek és az igazság világától, mert utóbbiak nem léteznek, csak érvényesek. A létezés konkrét, változó, időbeli és mulandó, az érvényesség változatlan és időfeletti. Pauler, miként egykor Szent Ágoston is, itt *Platon*-ra hallgat, nála is megtalálható az a kettősség és feszültség, ami a platonizmus sajátossága.

Bölcséletének e második korszakában jutott el Pauler a keresztény tanításhoz, de annak egy igen lényeges pontját, a keresztény isteneszmét még nem tette magáévá. A keresztény világnézet is elismeri, hogy az igazság érvénye abszolút, objektív és örökkévaló, de nem tartja függetlennek mindenemű létezéstől és gondolkodástól. Ha igazság és létezés, igazság és gondolat között a szakadék nem volna áthidalható, akkor hogyan találnának a tisztán ideális érvényességek utat a gondolkodás realitásához? Ha az igazság független is a változó és tévedő emberi gondolkozástól, mégis függ a mindentudó és örökvaltozatlan Abszolútum gondolkodásától. Amint tehát Szent Ágoston végül is az igazság fennállásának helyét és módját Isten tudatában jelölte meg, ugyanígy ide jutott fejlődésének harmadik, betetőző szakaszában Pauler Ákos is. E harmadik szakasz gondolatait tartalmazza a »Bevezetés« második kiadása. Művét e könyv harmadik kiadást ért el.

A filozófus a kortársak nagy nevelője. A nevelés szempontjából is csak örülhetünk ennek az érdeklődésnek a nagy magyar bölcselet iránt.

Noszlopi László.